

PERCEPTION AND EXPECTATIONS ON URBAN REGENERATION IN ISTANBUL

Seda KUNDAK

ABSTRACT

With the Law No. 6306 on the Transformation of Areas under Disaster Risk enacted in 2012, transformation practices, which were previously focused on renovation and sanitization, were defined with a different focus. The 1999 earthquakes, the subsequent earthquakes in Bingöl in 2003 and Van in 2011, and disasters such as large-scale destructive floods and landslides have increased awareness on risk mitigation. The implementation of administrative decisions and legal instruments to support these studies after 1999 have become open to discussions on the understanding and adoption of the stages and effects of the process in the community level. Due to the fact that risk communication has not been provided properly in some cases, it has either been perceived as a threat by individuals living in places where rapid risk mitigation against disasters should be carried out, or it has increased expectations too much.

This article discusses the findings by evaluating the questions related to urban transformation and risks in the questionnaires applied in the risk perception studies conducted in Istanbul in 2013 and 2019 and after the 2019 Silivri earthquake.

Keywords: Urban Regeneration, Earthquake, Risk Perception, Istanbul

Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Mail: kundak@itu.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6037-1749>

Makale Atıf Bilgisi: Kundak, S. (2023). "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Algısı ve Beklentileri". *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*. Yıl: 2. Sayı: 4. ss. 20-36.

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 14.05.2023
Kabul Tarihi: 05.06.2023
Yayın Tarihi: 31.07.2023
Yayın Sezonu: Temmuz 2023

İSTANBUL'DA KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI VE BEKLENTİLERİ

Seda KUNDAK

ÖZ

2012 tarihli 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ile önceki dönemlerde yenileme ve sağlıklılaştırma ekseninde yapılan dönüşüm uygulamaları farklı bir odak üzerinden tanımlanmıştır. 1999 depremleri, sonrasında meydana gelen 2003 yılındaki Bingöl ve 2011 yılındaki Van depremleri, büyük çaplı yıkıcı seller ve toprak kaymaları gibi afetler risk azaltma konularındaki farkındalığı artırmıştır. Yönetsel düzeyde yapılan çalışmaların ve 1999 sonrasında bu çalışmaları destekleyecek yasal araçların uygulamaya konulması, toplumsal anlamda sürecin aşamalarının ve etkilerinin anlaşılması ve benimsenmesi yönünde tartışmalara açık bir hale gelmiştir. Risk iletişiminin kimi durumlarda doğru bir biçimde sağlanamamış olması nedeniyle, afetlere karşı hızlı bir şekilde risk azaltımına gidilmesi gereken yerlerde yaşayan bireyler tarafından ya tehdit olarak algılanmış ya da beklentileri çok artırmıştır.

Bu makale kapsamında, 2013 ve 2019 yıllarında ve 2019 Silivri depremi sonrasında İstanbul'da yürütülmüş olan risk algılama çalışmalarında uygulanan anketlerde yer alan kentsel dönüşüm ve risklerle ilgili soruların değerlendirilmesi yapılarak bulgular tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Deprem, Risk Algılama, İstanbul

1. Giriş

Kentsel dönüşüm kavramının karşılık geldiği yasal araçlar ve uygulama yöntemlerine ilişkin ekonomik yapısal değişimler ve kentlerin büyüme biçimleri anlamında sayısız derinlemesine araştırma ve bulgular bulunmaktadır. Görgülü vd. (2006) çalışmalarında Türkiye'nin kentsel dönüşüme karşılık gelen süreçleri dört dönemde incelemektedir. 1960'lara kadarki dönem yeniden geliştirme ve kentsel yenileme şeklinde tanımlanırken, 1960-1970 arasındaki dönemde sağlıklılaştırma çalışmaları da bu yaklaşımlara eklenmiştir. 1970-1990 arasındaki dönem kamu-özel işbirliği çerçevesinde gayrimenkul eksenli dönüşümün yaşandığı dönem ve 1990'lardan sonraki dönem ise toplumun dönüşüm aktörlerinden biri olarak "tekrar hatırlandığı" dönem şeklinde tarif edilmiştir. Kentsel dönüşümün sadece inşa faaliyeti olarak ele alınmasına ilişkin değerlendirme çalışmaları ve eleştiriler bulunmaktadır (bkz. Ataöv ve Osmay, 2007). Oysa ki kentsel dönüşümün yalnızca yapısal yenileme anlamında değil, sosyo-ekonomik bileşenleriyle ele alınarak, geniş çaplı ve bütünleştirici kazanımları hedefleyen bir yapıda olması beklenmektedir (Tekeli, 2003; Köktürk ve Köktürk, 2007). Kentsel dönüşüm uygulamalarının bir anlamda elini zayıflatan kısım bu noktada öne çıkmaktadır. Konu olan kentsel dönüşüm alanına ilişkin hedef ve tasarımlara yönelik içi tutarlılık sağlanmasına karşı, bu uygulamaların sosyal konut, kent makroformu ve altyapı sistemleriyle yeterince desteklenmemesi birçok örnekte görüldüğü gibi sorunların hem mekânsal hem de zamansal olarak ötelenmesine neden olmaktadır. Afetlerin etkilerinin incelendiği derinlemesine araştırmalarda yıkım ve zararların kök nedenlerini bulmaya ve çözümlenmeye ilişkin yöntemler izlenmektedir (bkz FORIN Projesi, 2011). Benzer yaklaşımların kentsel dönüşüm alanları üzerinden kurgulanarak ele alınması, sorunu oluşturan etkenlere doğru ve kapsamlı müdahaleler geliştirilerek kent bütünü içerisindeki mekânsal, sosyal ve ekonomik dengesizliklerin önüne geçebilir.

Her ne kadar 1999 Marmara depremleri öncesinde sayısız yıkıcı afet yaşanmış olsa da, kentsel risklerin azaltılmasını hedefleyen net bir yaklaşım görülmemektedir. Bu durum Türkiye özelinde bir eleştiri olmaktan öte, belki de tüm dünyada 2000'li yıllara kadar süregelen genel eğilimin bir yansıması olarak ifade edilebilir. Banerjee'nin (1992) bir konuşmasında belirtmiş olduğu gibi: "... şehirler her türlü amaç göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır (...) ancak deprem felaketlerini en aza indirecek şekilde tasarlanmış bir şehir kaydı yoktur.". Risk azaltma çerçevesinde 1990'larda başlayan Doğal Afetlerin Etkilerinin Azaltılması Uluslararası On Yılı'nı (Birleşmiş Milletler, 1989) takip eden dönemde, Yokohama Stratejisi (Birleşmiş Milletler, 1994), Binyıl Kalkınma Hedefleri (Birleşmiş Milletler, 2000), Hyogo Çerçeve Eylem Planı (Birleşmiş Milletler, 2005), Kyoto Protokolü (Birleşmiş Milletler, 1997),

Paris İklim Anlaşması (Birleşmiş Milletler, 2015), Sendai Çerçeve Programı (Birleşmiş Milletler, 2015) ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Birleşmiş Milletler, 2015) şeklinde sıralanan uluslararası girişimler kapsamında katılımcı ülkelerin öngörülen doğrultuda yasal düzenlemeler yaparak afetlerin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi yönünde adım atmalarını sağlamıştır. Bu anlamda, 1999 depremlerinin ardından geçen süreci ve risk azaltma çalışmalarına yön veren yasal ve uygulama araçlarını geniş bir bakış açısıyla değerlendirerek birbirileri arasındaki ilişkileri bir sistem bütününde okumak gerekmektedir. Başka bir deyişle, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun, yapılaşma ve kentleşmeye yön veren mevzuat ile stratejik planlar ve yenilikçilik ekosisteminden bağımsız bir şekilde düşünülmemelidir.

2. Kentsel dönüşüm algısı

Bu makale kapsamında İstanbul'da kentsel risk algısı konulu ve üç farklı dönemde uygulanmış olan anket çalışmalarının kentsel dönüşüme odaklanan bölümleri üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Her üç anket çalışmasında farklı zemin yapısı ve nüfus yoğunluğunu temsil edilen gruplar arasından rastgele örneklem oluşturularak görüşmeler yapılmış olup Asya ve Avrupa yakasındaki dağılımlar da dikkate alınmıştır. 2013 yılı çalışmasında 491, 2019 çalışmasında 528 ve yine 2019 yılında 26 Eylül tarihinde Silivri açıklarında meydana gelen Mw5.8 büyüklüğündeki deprem sonrasında 391 anket yapılmıştır. Belirtilen üç dönemde katılımcılara aynı sorular yöneltilmiştir. Silivri depremi sonrasında yapılan ankette bu sorulara ek olarak katılımcıların depremde yaşadıkları ve gözlemledikleri durumları değerlendirmeye yönelik bir soru paketi bulunmaktadır.

2.1. Çalışma alanı

Dökmeci ve Berköz'ün (2000) konut alanları üzerine yapmış oldukları çalışmada, İstanbul'un tarihsel gelişim süreci dikkate alınarak Tarihi Yarımada ve çevresi merkezli (Eminönü ve Beyoğlu) yayılımı referans alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. 1. Ringde Bayrampaşa, Beşiktaş, Eyüp, Fatih, Kadıköy, Şişli, Üsküdar ve Zeytinburnu ilçeleri yer alırken 2. Ringde ise o dönemin Büyükşehir Belediyesi idari sınırları kapsamında yer alan Bakırköy, Beykoz, Gaziosmanpaşa, Kâğıthane, Kartal, Küçükçekmece, Pendik, Sarıyer ve Ümraniye ilçeleri bulunmaktadır. Tanrıverdi Çetin ve Dülgeroğlu (2013) çalışmalarında Tarihi Yarımada ve çevresi merkezli yapı üzerinden 1. Ringin alanını, günün gelişme dinamiklerini dikkate alarak, Kâğıthane-Sarıyer bölgesine doğru genişletmiş, 2. Ringi ise Anadolu yakasında Kartal-Maltepe ve Avrupa yakasında ise Bakırköy civarında sınırlayarak 3. Ring bölgesi oluşturmuşlardır. 3. Ringin sınırları Esenyurt, Eyüp, Tuzla ve Beykoz

ilçeleriyle tanımlanmıştır. Şekil 1’de verilmiş bölgeleme, anket çalışmasındaki görüşmeler doğrultusunda konut dışı faaliyetler için günlük gidiş-gelişler ve yerleşmelerin yapısal anlamda doygunluğa ulaştığı dönemler dikkate alınarak sentezlenmiştir. Hiç kuşkusuz belirtilmiş olan ringler arasında geçirgenlik gösteren bölgelerin bulunması nedeniyle detaylı değerlendirmelerde bu bölgeler en fazla benzerliği bulunan kümeye dahil edilerek ele alınmıştır.

Bu çalışmada, diğer iki çalışmada belirtilmiş olan merkez yaklaşımı kullanılmamıştır. İstanbul’un özellikle son 20 yıllık süreçte çok merkezli yapısının güçlenmesi ve farklı kademelerdeki merkezlerin ana ulaşım arterleri boyunca gelişen hizmet sektörü vasıtasıyla birbirine bağlı bir yapı oluşturması, eski merkezi yapının baskınlığının azalmasına neden olmuştur. 1. Ring kentin doku ve yapısal anlamda en eski olduğu bölgeyi ifade etmektedir. 2. Ring nüfus ve nüfus yoğunluğu en yüksek bölge olarak tanımlanmış olup, 1950’lerden itibaren gelen güçlü göç dalgasının barınma amacıyla yöneldiği ve geçmişinde gecekondu sorununun en belirgin şekilde yaşandığı alanları temsil etmektedir. 3. Ring tarihsel olarak sayfiye ya da düşük yoğunlukta yerler şeklinde gelişmiş ve fakat yakın tarihli dönemlerde yerleşim baskısına maruz kalarak bir yandan kaçak yapılaşmanın diğer yandan da korumalı yerleşmelerin bulunduğu bölgeleri ifade etmektedir. 4. Ring bu çalışma kapsamında il sınırlarına kadar uzanan tek bir bölge olarak tanımlanmış olup, kendi içerisinde çok farklı doku özellikleri gösteren bir yapıya sahiptir. Bu sebeple, ilerleyen dönemlerde yapılacak olan mekânsal araştırmalarda alt bölgeler şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 1. Çalışma alanının ring bölgeleri

2.2. Katılımcıların özellikleri

Anket görüşmesi yapılan katılımcıların özellikleri her üç dönemde de benzerlik göstermektedir (Tablo 1). Araştırmaların yapıldıkları dönemlerdeki adrese dayalı nüfus sayım sisteminde belirtilen bilgilere göre (TUIK, 2013; TUIK 2019), İstanbul'da yaşayan nüfusun yaklaşık %44-45'i İstanbul doğumludur. 2019 anketindeki sapma haricinde, anketler kapsamında görüşülen kişilerin benzer oranda İstanbul doğumlu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık %40-46'sı ilkököl ve ortaokul (ilköğretim) mezunudur. Lise mezunu olanların oranı %32-37 seviyelerindedir. Yüksekokul, üniversite veya lisansüstü mezuniyeti olanların oranı %20'ye yakındır. Görüşme yapılan kişilerin %50'ye yakını tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Çalışma durumuna yönelik değerlendirmede katılımcıların dörtte birinin ev kadını olduğu görülmektedir. Emekliler 2013 anketinde %18 seviyesindeyken, 2019 anketlerinde %9 oranındadır. Anket soruları, haneye ilişkin karar veren ya da karar verenlerden biri olan kişilerle yapıldığı için, görüşme yapılmış olan öğrencilerin okumak amacıyla İstanbul'a gelmiş olduklarını ve ailelerinden maddi destek aldıklarını belirtmek gerekmektedir. Katılımcıların yaklaşık olarak %60'tan fazlası gelir durumlarını oldukça iyi ve çok iyi şeklinde tanımlamışlardır. Ev sahipliği durumunda ise, katılımcıların yarıdan fazlasının yaşadıkları konutun sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Anket çalışmalarında katılımcı özellikleri

	2013		2019		2019 Silivri Depremi Sonrası	
	Katılımcı Sayısı	Katılımcı %	Katılımcı Sayısı	Katılımcı %	Katılımcı Sayısı	Katılımcı %
Doğum Yeri						
İstanbul	199	41	188	36	173	44
Diğer	292	59	340	64	218	56
Eğitim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	9	2	10	2	2	1
Okul mezunu değil	10	2	12	2	6	2
İlkokul	146	30	145	27	92	24
Ortaokul (İlköğretim)	59	12	99	19	65	17
Lise ve dengi	178	36	170	32	146	37
Yüksekokul	19	4	23	4	23	6
Üniversite	59	12	65	12	56	14

Yüksek Lisans, Doktora	11	2	4	1	1	0
Çalışma Durumu						
Tam zamanlı	235	48	286	54	191	49
Yarı zamanlı	5	1	8	2	4	1
Ücretsiz aile işçisi	0	0	4	1	3	1
Ev kadını	120	24	132	25	106	27
Emekli	87	18	48	9	35	9
Öğrenci	25	5	21	4	30	8
Çalışmıyor	19	4	29	6	22	5
Gelir durumu						
Çok iyi	21	4	48	9	59	15
Oldukça iyi	341	69	260	49	198	51
Oldukça kötü	112	23	126	24	85	22
Çok kötü	12	2	34	6	22	6
Cevap yok	5	1	60	11	27	7
Ev sahipliği						
Ev sahibi	277	56	316	60	261	67
Kiracı	212	43	205	39	118	30
Lojman	2	0	7	1	12	3

2.3. Kentsel dönüşüm algısı ve beklentileri

Kentsel dönüşüme ilişkin 6306 sayılı Kanun'un çıkışından bir yıl sonra yapılmış olan anket çalışmasında (2013), konuya ilişkin bilgi sahibi olma durumunun sonraki yıllara göre yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 2). 2019 yılında yapılmış olan iki anket çalışmasındaki sonuçlar, ilk araştırmada verilmiş olan yanıtların bilgi sahibi olmaktan ziyade kanunu duymuş olmak şeklinde yorumlanabilir. 2013-2019 yılları arasındaki basına ve sosyal medyaya yansıyan dönüşüm örneklerinin olumlu ve olumsuz yönleri, anket katılımcılarının kendi bilgi düzeylerini sorgulama noktasına da getirmiş olabilir. Kentsel dönüşüm ve güvenli yapı ilişkisi sorulduğunda, anket dönemleri ve bölgeleri arasında belirgin paralellik ya da karşıtlık bulunmamaktadır. 2013 yılı anketinde, 4. Ring haricindeki alanlarda yaşayan katılımcılar %45-50 oranında kentsel dönüşüm projeleri sonrasında güvenli bir yapıda yaşayacakları düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. 2019 yılında bu önermeye katılım oranı düşmüş olsa da, bölgeler arasındaki görüş farklılığı ortadan kalkmıştır. Silivri depreminin ardından yapılan görüşmelerde ise, 2. Ring dışındaki bölgelerde bu oranın

tekrar yükselmiş olduğu görülmektedir. 1999 Kocaeli depreminin ardından gündemde sıklıkla bahsi geçen yapısal güçlendirme ve kentsel dönüşüm arasında tercihler incelendiğinde, 2013 yılı çalışmasında konuya ilişkin kararsızlığı belirtenlerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bir sonraki dönemde ortalamada yaklaşık %3'lük bir farkla dönüşüm projelerinin lehinde bir durum söz konusudur. Silivri depreminin ardından ise mekana bağlı farklılaşma gözlemlenmektedir. Merkezde kentsel dönüşümü tercih edenlerin oranı %45 düzeyindeyken, çepere doğru bu oran yapısal güçlendirme tercihi yönünde %50'yi aşmaktadır.

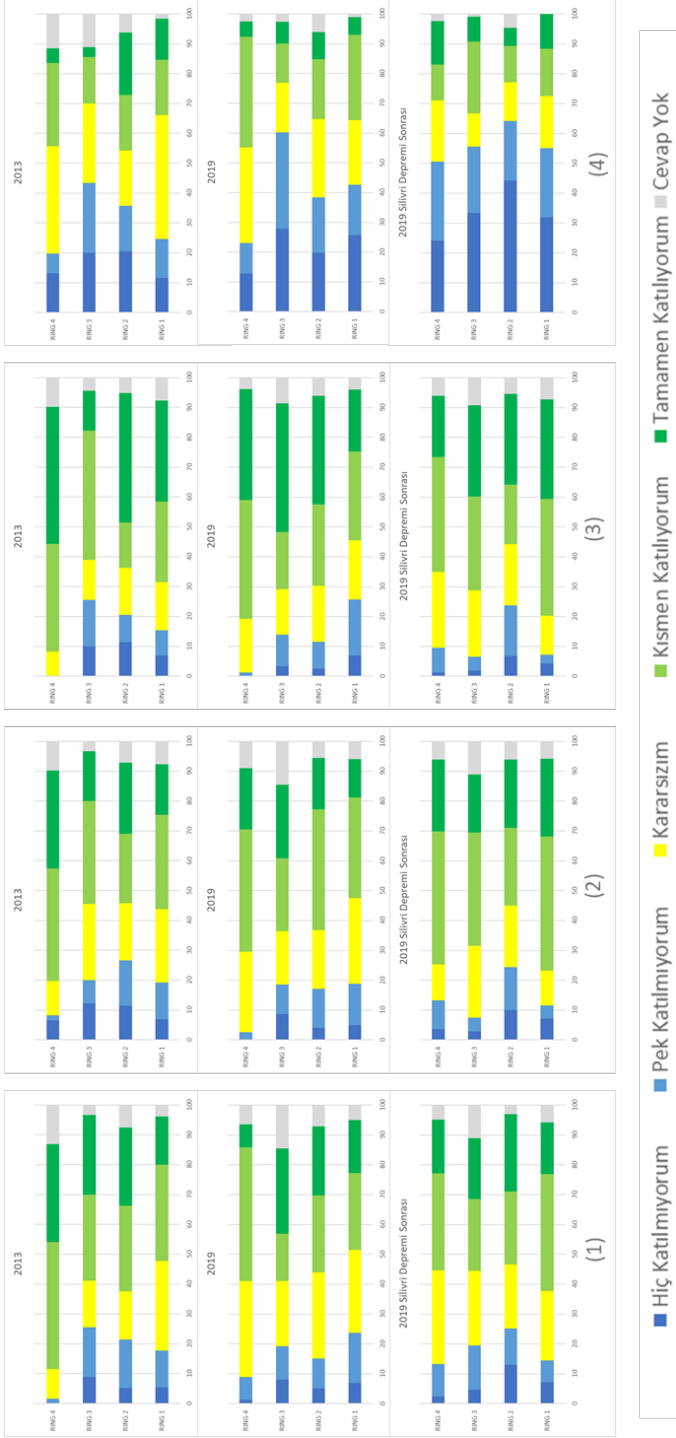
Kentsel dönüşüm projelerinin güvenli konut imkanı sağlama garantisinin yanında emsal artışlarıyla hem inşaat maliyetlerinin getirdiği yükü ev sahiplerinin üzerinden alması hem de alan ya da birim anlamında kazanım potansiyeli olması nedeniyle görüşme yapılan kişilerin beklentileri de artmaktadır. Kentsel dönüşüm projesinde konutlarının aynısına sahip olma durumunu kabul etme oranı her anket dönemi için %40'ın üzerinde bir seyir göstermektedir (Şekil 3). 2013 anketinde 4. Ringde yaşayanların katılımları diğer üç bölgeye kıyasla daha yüksektir. Bu farklılaşmanın dışında, 2013 ve 2019 görüşmelerindeki bulgular benzer düzeydeyken, 1. Ringdeki değerler ortalamanın birkaç puan altında kalmaktadır. Silivri depreminin ardından yapılmış olan ankette ise, ortalamanın %50'nin üzerine çıkmasıyla birlikte, deprem öncesinde diğer bölgelerden düşük seyreden 1. Ringin bu önermeyi kabul etme oranındaki yükseliş göze çarpmaktadır. Dönüşüm sonrası konutlardaki %50 üzerindeki kazanıma ilişkin önermede kabul eğiliminin %50'nin üzerine çıktığı görülmektedir. Bir önceki soruyla paralellik gösteren bölgesel dağılımda farklılaşma alanları 4. Ringdeki katılım durumunun diğer bölgelere göre daha yüksek olması ve Silivri depreminin ardından 1. Ringdeki kayda değer artış olarak özetlenebilir. Benzer şekilde, dönüşüm sonrası en az iki misli kazanım önermesinde de bu farklılaşma dikkat çekmektedir. Bu grupta yer alan son soruda katılımcıların dönüşüm sonrasında yüksek katlı yapılarda oturma isteği değerlendirilmiştir. 2013 yılındaki anket sonuçları bölgelere göre farklılaşsa da ortalama anlamında katılanlar, katılmayan ve kararsızlar arasında benzer oranlar görülmüştür. 1 ve 4. Ringlerdeki kararsızların fazlalığının birbirinden farklı iki sebebi olabilir. 1. Ringin en yoğun yapılaşmanın olduğu bölgeleri bünyesinde barındırması sebebiyle, kullanıcılar mevcut kentsel doku üzerinden yüksek emsallere çıkılması konusunda kararsız kalmış olabilirler. 4. Ringde ise düşük yoğunluklu bir dokuda yaşamaya alışmış olan bireyler benzer bir kararsızlık sergilemiş olabilir. 2019 yılı anketi, kararsızların oranının azalırken, yüksek katlı binalarda oturma önermesinin daha güçlü bir şekilde uygun görülmemiş olduğuna dair sonuçlar sunmaktadır. Silivri depreminin ardından yüksek yapılarda oturmaya istememe durumu %50'lerin üzerine çıkmıştır.

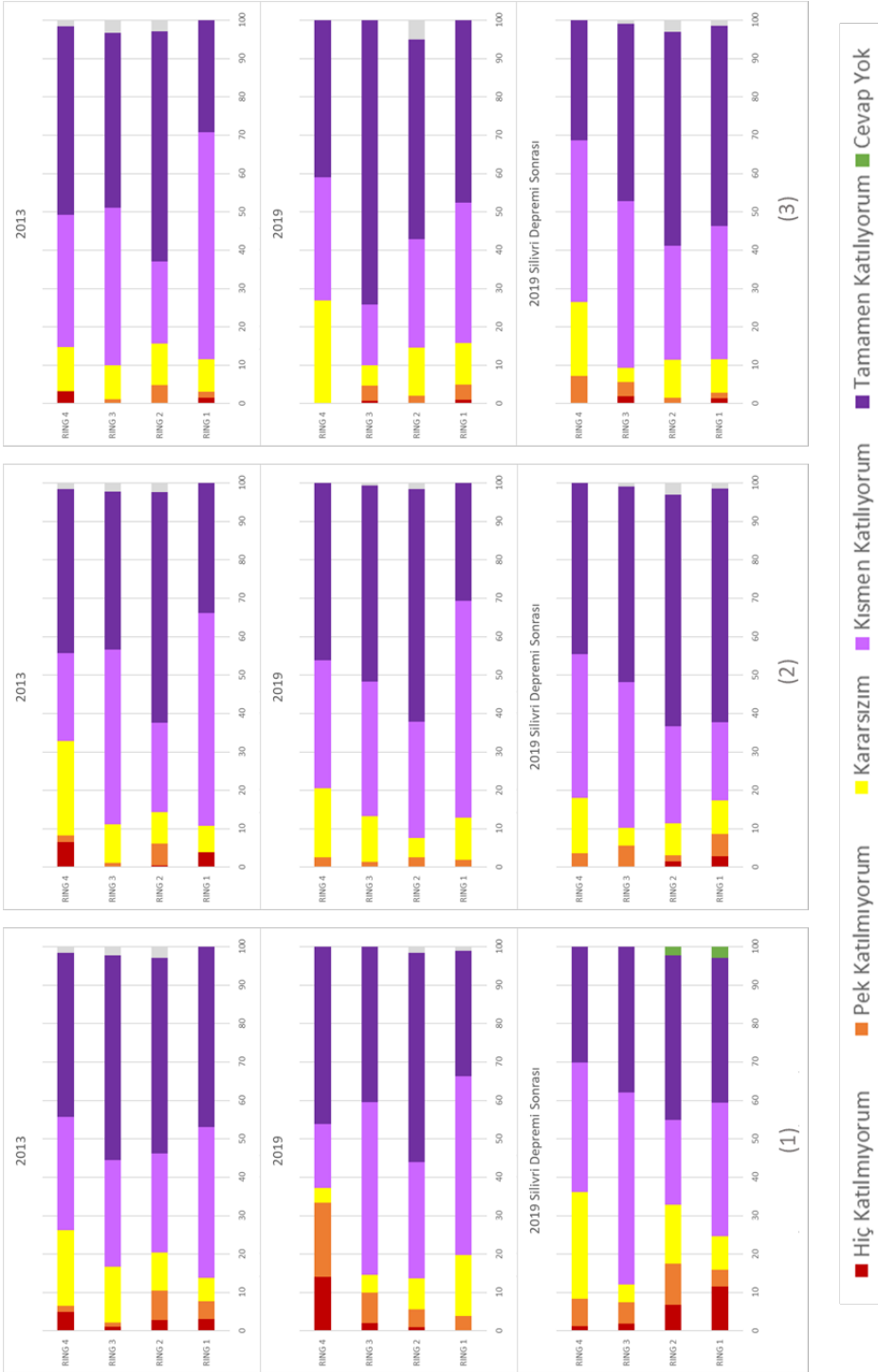
Yapıların riskli olarak tanımlanabilmesi için bir dizi mühendislik kontrollerin yapılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, toplumun gözünden riskli yapı kavramının kapsamını görebilmek, ev satın alırken, kiralarken ya da kullanırken göz önüne alınabilecek kriterlerden biri olması anlamında önem teşkil etmektedir. Genel tabloya bakıldığında, her üç önermenin de katılımcılar tarafından yüksek düzeyde onay almış olduğu görülmektedir (Şekil 4). Eski yapıların riskli olup olmadığına ilişkin soruda 2019 yılı anketinde 4. Ringde farklılaşan ve eski yapıların riskli olmadığı yönünde %33 oranında görüş bildirilmiştir. Silivri depremi sonrasında yapılan anket çalışmasında, önceki dönemlere göre farklılaşma 1. Ringde dikkat çekmektedir. Bu bölgede katılımcıların yaklaşık %16'sı eski yapıların riskli olduğu görüşüne katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kaçak yapıların riskli olma durumu sorulduğunda, bir önceki soruya göre daha yüksek bir onay olmakla birlikte Silivri depreminin bu önerme üzerinde bir farklılaşma yaratmamış olduğu görülmektedir. Taşıyıcı sistemine müdahale edilmiş yapıların riskli olma durumu hakkındaki görüşler diğer sorulara verilen cevaplarla paralellik gösterse de bu önermeye katılmayanların ya da kararsız olduklarını belirtilenlerin oranını göz ardı edilmeyecek düzeydedir.

Katılımcıların ikamet edilen yere ilişkin risk değerlendirmelerini içeren bu soru paketi, anket formu soru sıralamasında, katılımcıların algılarını manipüle etmemek için riskli yapılara ilişkin değerlendirme yaptıkları sorulardan önce sorulmuştur. Ancak, bu metin içerisinde anlatım bütünlüğünü sağlamak amacıyla cevaplar bu aşamada değerlendirilmiştir. 2013 ve 2019 anketleri karşılaştırıldığında, katılımcıların hem yaşadıkları bölgeye hem de yaşadıkları yapıya ilişkin görüşleri olumsuz doğru evrilmiştir (Şekil 5). Özellikle 1. Ringde yaşayanların 2019 yılı anketindeki bölge ve binaya ilişkin sonuçlarına bakıldığında, yaşadıkları bölgeyi riskli görenlerin oranının yaşadığı binayı riskli görenlerin oranında daha düşük olduğu görülmektedir. Silivri depreminin konuya ilişkin endişe ve hassasiyeti artırması beklenirken, tam tersi bir değerlendirmeyle karşılaşmıştır. Bu durumun birkaç sebebi olabilir. Silivri depremi referansıyla hem yaşadıkları bölgenin hem de yapılarının tahmin ettikleri kadar riskli olmadığını düşünmüş olabilirler. Depremi az hissetmiş ya da hiç hissetmemiş olabilirler veya yaşadıkları yapı, 1999 depremi sonrası inşa edilmiş olabilir.

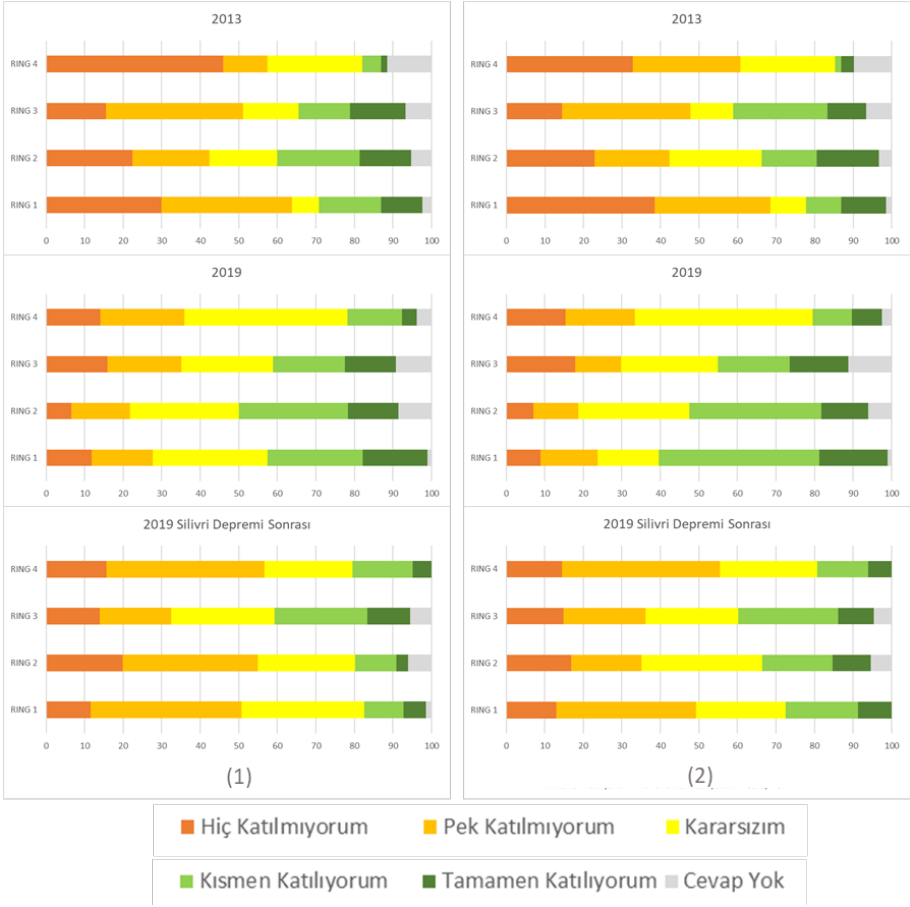

Şekil 3. KentSEL Dönüşümle ilgili beklentiler: (1) Dönüşüm sonrasında konutun aynı verilecekse projeye katılım; (2) Konutun en az %50 üzerinde bir kazanım olacağı katılım; (3) Konutun en az iki misli bir kazanım olacağı katılım; (4) Dönüşüm projesi sonucunda, yüksek katlı (15 ve üzeri) bir binada oturmak isterim.

Şekil 4. Riskli yapılara ilişkin görüşler: (1) Eski yapılar risklidir; (2) Kaçak yapılar risklidir; (3) Taşıyıcı sistemine (kolon, kiriş, duvar) müdahale edilmiş binalar risklidir.

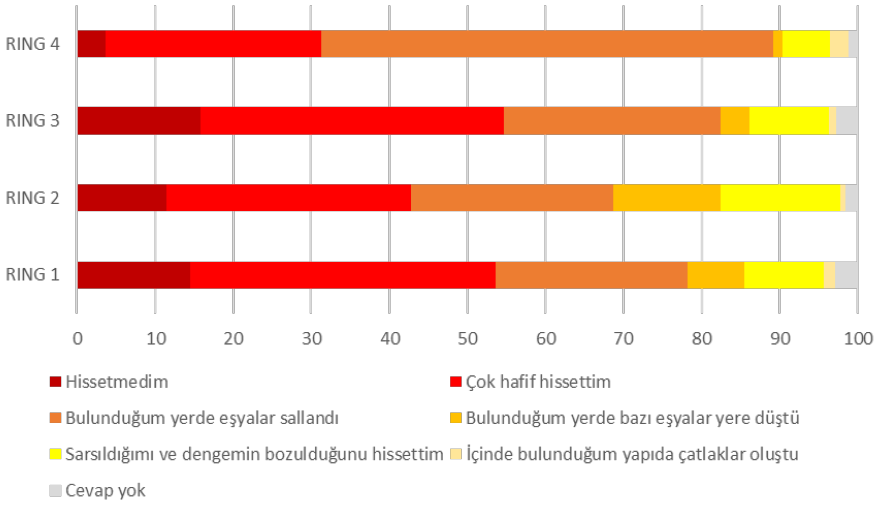

Şekil 5. İkamet edilen yere ilişkin görüşler: (1) Yaşadığım yerin riskli bir bölgede olduğum düşünüyorum; (2) Yaşadığım binanın riskli olduğum düşünüyorum.

26 Eylül 2019'da Silivri açıklarında meydana gelen Mw 5.8 büyüklüğündeki depremle ilgili olarak katılımcılara deprem anında yaşadıklarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir (Şekil 6). Katılımcıların bir kısmı depremde ikamet ettikleri yerde bulduklarını belirtirken, bir kısmı ise başka ilçe ya da mahallede olduklarını ifade etmişlerdir. Şekil 6, anket katılımcılarının deprem anında buldukları yeri değil, ikamet ettikleri yeri göstermektedir. Çalışmanın ana eksenini kullanıcıların bugüne kadar biriktirdikleri deneyimler ışığında yaşadıkları bölgeyi ve konutu deprem riski kapsamında değerlendirmeleri doğrultusunda şekillenmiş olduğu için, Silivri depremini nerede yaşadıkları konusundaki bilgi birinci öncelikte ele alınmamıştır. Ancak, yine elde edilen bilgi doğrultusunda zemin, yapı ve depremin merkez üssüne mesafe gibi ilişkiler dahil edilerek, anket katılımcılarının deneyimleri değerlendirilebilir. Depremi hissetmediğini

belirten katılımcılar yaklaşık %12'lik bir kesimi oluşturmaktadır. Çok hafif hissedenlerin oranı ise küme toplamında %34 seviyesindedir. 4. Ringdeki örneklemin bir kısmı depremin merkez üssüne yakın bölgeleri kapsadığı için, bulunduğu yerdeki eşyaların sallandığını ifade edenlerin oranının neredeyse %50'lere yaklaştığı görülmektedir. 4. Ringde görüşme yapılan kişilerin büyük bir bölümünün, çalışma, eğitim alışveriş ve benzeri konut dışı faaliyetlerde yaşadıkları yere yakın alanlarda bulunması nedeniyle, yaşanan yer ve depremde bulunan yer anlamında bir örtüşme söz konusu olduğundan bu bölgenin sonuçları diğer 3 ringden farklı bir şekilde yorumlanabilir. Çalışma örneklemini kapsamında görüşülen kişilerin yaklaşık %19'u depremi daha şiddetli hissettiklerini belirtmişlerdir. Yaşadıkları tecrübeye, eşyaların yere düşmesi, denge kaybı ve binada çatlakların oluşması şeklinde sıralanmaktadır.

2019 Silivri Depremi Sonrası

Şekil 6. Silivri Depremine ilişkin değerlendirme

Sonuçlar

2012 tarihli 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ile ilgili olarak İstanbul'da yaşayanların görüşleri ve beklentilerinin sunulduğu bu çalışmada öne çıkan sonuçlar aşağıda maddeler şeklinde verilmektedir:

- Dönüşüm projelerinin güvenli yapılaşmayla doğrudan pozitif bağlantısı olduğu yönündeki önermede yıl ve mekân anlamında anlamlı bir ayrışma ya da bir yöne doğru meyleden bir yapı görülmemektedir. Benzer

durum katılımcıların güçlendirme ve dönüşüm seçenekleri arasındaki tercihlerinde de belirgindir. Özellikle kararsızların ve cevap vermeyenlerin oranının tüm anket sonuçlarında dikkat çekici oranlarda olması kentsel dönüşümüne ilişkin bilgilendirmelerin toplum nezdinde yaygınlaşmadığı ya da muğlak yönlerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Betimsel istatistik yöntemiyle yapılmış olan değerlendirmeler yalnızca genel ve mekânsal dağılıma göre sonuçları sunmaktadır. Risk algısı, güven parametreleri ve hane halkı özelliklerine ilişkin verilerle yapılacak karşılaştırmalarla ya da deprem tehlikesi bölgelerine göre yapılacak bir kümelemeyle daha açıklayıcı sonuçlara ulaşılabilir.

- Kentsel dönüşümden kazanım yönündeki beklentiler incelendiğinde, 2013 yılı çalışmasında kazanım beklentisi (aynısı-2 misli) arasındaki farkın 6 puan olduğu görülmüştür. 2019 yılında bu fark 16 puana kadar yükselmiş olup Silivri depremi sonrasında 9 puana gerilemiştir. Kanunun ilk çıktığı dönemde, görüşme yapılan katılımcıların bu yasal aracı ve uygulamalarını amacına ve adına uygun bir biçimde gördüğünü ve fakat sonraki dönemlerde, belki de takip ettikleri emsal artışının olduğu uygulama örnekleriyle, artı kazanımlar için de faydalanılabileceğini düşündüklerini göstermektedir. Bu noktada kentsel dönüşüm, algısal anlamda ekseninden sapmıştır diyebiliriz. Ancak, Silivri depreminin ardından yaşanan endişe ve İstanbul depremi hatırlatmaları nedeniyle kentsel dönüşümün tekrar güvenli yapılaşma algısına yaklaştığından söz edilebilir. Bu değerlendirmenin daha tutarlı olabilmesi için zemin ivme değerleri ile anket sonuçları arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Riskli yapılara ilişkin üç temel önerme bu makale kapsamında sunulmuştur. Eski yapıların riskli olup olmadığına dair önermeye verilmiş olan cevaplar diğer iki önermenin cevaplarından farklılaşmaktadır. Bu soru paketindeki belki de en kritik bölüm kaçak yapılar ve yapısal müdahalede bulunulmuş binalarla ilişkili olan kısımdır. İlgili önermelere kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kararsızım şeklinde verilmiş olan cevaplar çok düşük seviyede olsa da, birçok yıkıcı depremin yaşanmış olduğu bir ülkede kabul edilebilir değildir. Çok haneli bir binada tek bir kullanıcının yapısal müdahalede bulunması sebebiyle depremde binanın tümüyle yıkıldığının görüldüğü örnekler bulunmaktayken, bu tür müdahalelerin riskli olduğunu düşünmeyenlerin oranının %2-5 düzeyinde olması dikkat çekicidir.

Risk algısı üzerinde kurgulanmış bir araştırmanın kentsel dönüşümüne ilişkin konularına odaklanan bu çalışmanın bulguları risk iletişimi ve yönetişiminin önemini de ortaya koymaktadır. Bireylerin en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma konusunda bir yandan risklerin diğer yandan da muğlak görülen

çözüm önerilerinin olması, toplumun bir kesiminin şüpheyle yaklaşmasına neden olmaktadır. Son dönemlerde yapılmış olan risk algılama çalışmalarında (bkz Özkılıç ve İpek, 2021) toplumsal duyarlılığın yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Ancak bu algı düzeyinin toplumsal dirençlilik kapsamında güçlü bir araca dönüştürülmesi için farkındalığın artırılmasına yönelik, yurt geneline yayılmış kampanyaların ve bilgilendirme toplantılarının toplumun her kesimine hitap edecek bir kurguyla geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, risk azaltma, kentsel dönüşüm ve yapısal güçlendirme gibi konuların süreçlerinin takip edilebilir ve anlaşılabilir bir şekilde sürdürülebilir yöntemler aracılığıyla topluma sunulması risk algısının endişeden eyleme dönüşmesinde yardımcı olacaktır.

Teşekkür

Bu makalede sonuçları tartışılan 2013 tarihli anket çalışması İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenen 34779 numaralı "İstanbul'da Çevresel ve Kentsel Risk Algılama" projesi kapsamında ve 2019 tarihli anket çalışması ise İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenen SGA-2018-41428 kodlu "İstanbul'da Deprem Risk Algısı" projesi kapsamında yapılmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi'ne destekleri için teşekkür ederim.

Kaynakça

- Ataöv, A., Osmay, S. (2007). "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım". *METU JFA*, 24:2, 57-82.
- Banerjee T (1992). "Earthquakes, urban scale vulnerability and city design: some observations". *School of Urban and Regional Planning, USC*
- Birleşmiş Milletler (1989). *Doğal Afetlerin Etkilerinin Azaltılması Uluslararası On Yılı*.
- Birleşmiş Milletler (1994). *Yokohama Stratejisi ve Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı*.
- Birleşmiş Milletler (1997). *Kyoto Protokolü*.
- Birleşmiş Milletler (2000). *Binyıl Kalkınma Hedefleri*.
- Birleşmiş Milletler (2005). *Hyogo Çerçeve Eylem Planı*.
- Birleşmiş Milletler (2015). *Paris İklim Anlaşması*.
- Birleşmiş Milletler (2015). *Sendai Çerçeve Programı*.
- Birleşmiş Milletler (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*.
- Dökmeçi, V., Berköz, L. (2000). Residential-location preferences according to demographic characteristics in Istanbul. *Landscape and Urban Planning*, 48, 45-55.

FORIN (Forensic Investigations of Disasters) Project (2011). www.irdrinternational.org (Eriřim tarihi Nisan 2023)

Görgülü, Z., Dinçer, İ., Enlil, Z., Kurtarı, E., Altınok, E. (2006). İstanbul'un Eylem Planlamasına Yönelik Mekansal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İçi, BİMTAŐ.

Köktürk, E., Köktürk, E. (2007). Deprem ve Kentsel Dönüşüm İlişkileri. Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, 2, 97, 57-64.

Özkılıç A., İpek, C. (2021). "Beklenen İstanbul Depreminde Toplumun Afet Algısı" IV. *International Symposium on Engineering Natural Sciences and Architecture* (Isensa Kocaeli 2021) 20-21 Mayıs 2021 Kocaeli/Türkiye Sayfa :12-17

Tanrıverdi Çetin, Ç, Dülgeroğlu, Y. (2013). Major Factors Affecting Housing Preferences of Households with Different Income Levels in Developing Countries: Istanbul Case. ENHR Conference.

Tekeli, İ. (2003). "Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu (11-13 Haziran)", *TMMOB Şehir Plancıları Odası-Bildiriler Kitabı*, 2-7.

TUIK (2013). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları

TUIK (2019). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları